

Magyar Zoltán

KÁSZONI NÉPMONDÁK

Az erdélyi magyarság mondahagyományáról máig is viszonylag gyér ismeretekkel rendelkezünk. Noha a 19. században számos honismereti kutató tárt fel szép számmal „regéket”, azaz népmondákat Erdélyben (lásd: Kőváry László,¹ Orbán Balázs,² Friedrich Müller³ stb.), a 20. század második felének neves folkloristái inkább csak érintőlegesen foglalkoztak e műfajjal, a kurrens népmese- és balladakutatás képezte „fősodor” mellett az e terület iránti érdeklődés valamiképpen ellankadt. Tán ennek is betudható, hogy Faragó Józsefnek és Vöő Gabriellának az 1960–1970-es években rögzített mondagyűjtései jobbára máig feldolgozatlanok és csak kéziratos formában tanulmányozhatók.⁴ Az is sajnálatos, hogy miközben az erdélyi magyar folklorisztika az utóbbi néhány évtizedben európai szintű és sok esetben kuriózumnak tekinthető népmese monográfiákkal jelentkezett, valamiképpen elsikkadt a mesemondók repertoárjának, tradicionális szövegfolklor-tudásának teljes verbális szegmense: jelesül a mondahagyomány interpretálása. Pedig arra, hogy egy-egy tájegység/település kiemelkedő mesemondói egyben a helyi – és internacionális – mondaanyagnak is kiváló ismerői, már Faragó József nagymohai adatközlője (Mátyás Dénes) is bizonyosság lehetett volna.

Az 1970–1980-as évek mondagyűjtései többnyire az utóbbi másfél évtized során rendeződtek kötetekbe, tudományos közleményekbe. Ezek sorában külön elismerés illeti a volt kiskapusi lelkészt, Szabó Gézát,

akinek figyelme a kalotaszegi népmese gyűjtés mellett a helyi mondavilágra is kiterjedt.⁵ Faragó József és Fábián Imre Bihar megye romániai részéről – főként helyi gyűjtők és diákok bevonásával – állított össze egy jelzésértékű és egyben figyelemre méltó kötetet.⁶ Görbe István nagyszabású nagybánya-vevesvízi gyűjtése egy 1998-ban megjelent antológiában olvasható végre a maga teljességében (ugyanitt számos egyéb erdélyi pályázó gyűjtése is fellelhető),⁷ egyes belső-erdélyi területek hiedelemmonda anyagáról pedig Keszeg Vilmos⁸ és Csögör Enikő⁹ (Mezőség és Tordatúr példáján) adott átfogó képet. Történeti és helyi mondák kerültek elő viszonylag nagyobb számban a Mezőségről (Balla Tamás,¹⁰ Orbán Dániel¹¹), a Sajó és a Nagy-Szamos mellékéről (Kresz-Guther Ilona,¹² Wass György¹³), a Barcaságból (Seres András¹⁴) és a Kis-Küküllő mentéről (Adorjáni Rudolf Károly¹⁵), és a közelmúltban láttak napvilágot e sorok írójának kalotaszegi, szilágysági, Alsó-Fehér megyei, Kis-Küküllő menti, továbbá a Bekecsaljáról származó monografikus igényű mondagyűjtései is.¹⁶

Mint hogy e bevezető nem módszeres tudománytörténeti áttekintés kíván lenni, a magyar nyelvterület legkeletibb részéről szólván is mindössze jelezni kívánom a már eddig elért eredményeket. A Székelyföld mondakincsébe például javarészt máig is Orbán Balázs hatkötetes fõműve nyújtja a legszemléletesebb betekintést, mintegy „népisme” szempontból,¹⁷ noha egyes kistájakon már 20. századi követői is akadtak.¹⁸

¹ KŐVÁRY László 1857.

² ORBÁN Balázs 1868–1873, I–VI.

³ MÜLLER, Friedrich 1885.

⁴ Faragó József főként Dél-Erdélyben (Nagymoha, Halmágy, Olthévíz stb.), míg Vöő Gabriella főként Torda és Kolozsvár környékén végzett gyűjtéseket. Itt említendő még a Nagy Olga szövegfolklor gyűjtései során rögzített kalotaszegi, mezőségi és Felső-Maros menti mondaanyag. A szövegek archivált formában a Román Akadémia kolozsvári fiújának kéziratárában (AFAR) hozzáférhetők.

⁵ SZABÓ Géza 1978.

⁶ FARAGÓ József – FÁBIÁN Imre 1995.

⁷ LANDGRAF Ildikó 1998.

⁸ KESZEG Vilmos 1999.

⁹ CSÖGÖR Enikő 1998.

¹⁰ Balla Tamás kéziratok gyűjtései.

¹¹ Orbán Dániel kéziratok gyűjtései.

¹² Kresz-Guther Ilona kéziratok gyűjtései.

¹³ Wass György kéziratok gyűjtései.

¹⁴ SERES András 1984.

¹⁵ ADORJÁNI Rudolf Károly 1997.

¹⁶ MAGYAR Zoltán 2004; Uő 2007a; Uő 2008; Uő 2005; Uő 2007b. A kolozsvári néprajzi tanszéken az utóbbi évtizedben felülvizsgált néphit-kutatás a hiedelemmondai tárgyú narratívák feltárásában és értelmezésében is mind több eredményt ér el.

¹⁷ ORBÁN Balázs 1868–1873. Itt jegyzendő meg, hogy népszövegtudományi feldolgozásban Benedek Elek is számos székelyföldi mondát közreadott, például BENEDEK Elek 1894–1896, I–V; Uő 1926.

¹⁸ Lásd: ZSIGMOND Győző 1995; ZSIDÓ Ferenc 2000; továbbá Gagyi József kéziratok dolgozata.

Új és látványos tudományos eredményeket elsősorban a gyimesi csángó népi kultúra kutatása mutatott fel,¹⁹ és tudásunk van róla, hogy a háromszéki mondaanyagból is kiadásra kész állapotban van egy közel ezer szöveget felölelő gyűjtemény.²⁰ Összességében azonban az mondható el, hogy Gyimes, a Nyikó mente és egyes háromszéki kistájak kivételével a Székelyföld mondavilágából máig is túlnyomórészt azokkal az ismeretekkel rendelkezünk, amelyeket a 19. századi honismereti kutatók feljegyeztek.

Hasonlóképpen, mint a néhai Kászonszék esetében, ahonnan eddig mindössze két-három, Orbán Balázs megörökítette hagyományról és néhány újabb feljegyzett helynévmagyarázatról²¹ volt tudásunk. A Kászon-medence földrajzi értelemben összekötő kapocs Alcsík és Háromszék között, bár a kászon székely telepek kulturális értelemben egyértelműen hasonlatosabbak a csíkszéki vagy kézdiszéki székelyekhez, semmint például a nyárádmentiekhez. A földrajzi elzártág és a havasok közelsége pedig – az egyébként túlnyomórészt székely eredetű – gyimesi csángókkal is összevethetővé teszi e vidéket (kivált, hogy azok legdélibb kirajzásaként keletkezett úz-völgyi csángó telepek – Csinód, Egerszék, Lesőd – északi irányban Kászonnal közvetlenül határosak).²² Ezért is gondoltam, hogy a gyimesi völgyektől dél felé haladva a hárompataki és úz-völgyi településeken végzett szövegfolklor-kutatások folytatásaként a kászon mondahagyomány feltérképezésére is kísérletet tegeyek.

A rendelkezésre álló történeti adatok szerint a Kászon-medence benépesülése valamikor a 13. század folyamán következett be, az alcsíki székelység kirajzásaként.²³ Hozzávetőlegesen ez az a mitikus előidő, ameddig a helyi népi képzelet is visszatekint. E korra reflektál az a különleges folklórhagyomány, amely az idők folyamán narratív formát öltött, és amelynek Csíktól a Barcaságig, Gyimestől Kászonig több variánsa keletkezett. E típus lényege, szüzséje, hogy valaha, az ősi/a régmúlt időkben a Csíki-medencét, a Barcaságot, Gyimest és a Tatros völgyét, továbbá Kászont víz (tenger, tó) borította, és a ma ismert földrajzi környezet úgy alakult ki, hogy a Teremtő – egy nevesített (Szent László) vagy meg nem nevezett mitikus hős, illetve a Barcaság esetében óriás²⁴ – átvágta a partokat, és az így keletkező szorosokon lefolyhatott a víz.

A Csíkkal kapcsolatos hagyományok a Tusnádi-szorost, a barcaságiak a Bodzai-szorost, míg a gyimesi változatok leginkább a moldvai Aknavásárt említik, de találtunk olyan variánst is, amely a völgyátvágást gyimesi földrajzi környezetben, Palánkán felül, a Rákóczi-vár szomszédságában képzelettel el. Az utóbbi években e narratív típusnak a gyimesi csángóktól tíz szövegváltozatát sikerült feljegyezni, amelyet a már fentebb jelzett tatrangi előfordulás egészített ki. E további két kászonszéki variáns közvetve arra utal, hogy a mondát bizonyára Háromszéken is ismerhették. A Kászonimpéren gyűjtött szöveg helyi környezetbe helyezi e hagyományt, amely ez esetben kétségkívül töredékes volt, hiszen hiányzott belőle a partok átvágásának, a víz leengedésének a motívuma. A teljesebb kászoni változatban ellenben már csíki környezetben és Tusnádfürdő kapcsán tűnt fel a történet, igaz, mondahőst kászonjakabfalvi adatközlő sem említett.

A különféle írásos feljegyzésekben, népi és félnépi hagyományokban sűrűn jelentkező, s főként a Székelyföld keleti peremeire lokalizált valamikori pogányok emléke nyomaiban Kászonban is fellelhető.²⁵ Jelzésértékű, hogy a Kászon közvetlen földrajzi környezetében magasodó Bálványosvár egyik monda-képző góca volt e hagyományrétegnek, mi több, egyfajta kontinuitás is feltételezhető, ugyanis Zsigmond király egy 1402-ben kelt oklevele is már *Arx Idolatriae*²⁶ néven említi. A tárgyalt kistájon szintén egy építészeti örökséghez, a már csak alapfalaiban létező középkori Szent Katalin-kápolnához fűződik a helyi pogányok emléke, részint úgy, hogy kultushelyük, áldozóhelyük volt a kápolna környéke, másrészt pedig – némiképp ambivalens, ám a magyar mondaanyagban korántsem társtalan módon – úgy említve, hogy azt még a pogányok építették.

Szent Imre herceg halálának ritka narratíváját, noha nem helyi monda keretében, Kászonban is ismerik, sőt két típusváltozata is előkerült. Némiképp meglepő ellenben, hogy a Csíkságban és Gyimesben, de még a közeli Úz völgyében is burjánzó változatosságban honos Szent László-mondakör Kászonban jóformán ismeretlen. Helyi vonatkozású hagyomány mindenestre biztos, hogy nem fűződik a nevéhez, ami már csak azért is meglepő, mert László király kultusza e peremvidéken a középkor századaiban az át-

¹⁹ BOSNYÁK Sándor 1982; SALAMON Anikó 1987; MAGYAR Zoltán 1998a; Uő 1998b; Uő 2003. A Kárpátokon kívülre került magyar népcsoportok (moldvai csángók, bukovinai székelyek) hiedelemvilágát és kisépikáját ugyancsak főként Bosnyák Sándor gyűjtéseiből ismerjük. BOSNYÁK Sándor 1977; Uő 1980; Uő 1982; Uő 1984.

²⁰ Kakas Zoltán gyűjtéseinek eredményeként.

²¹ ORBÁN Balázs 1869, II, 54, 56–57.

²² A Felső-Háromszék peremén megtelepült Gyertyános mára elnéptelenedett. Lásd: POZSONY Ferenc 1990.

²³ Egy 1324-ben kelt oklevél már viszonylag sűrűn lakott vidéként tünteti fel a Kászon-medencét. ORBÁN Balázs 1869, II, 51.

²⁴ SERES András 1984, 59.

²⁵ A téma irodalmához lásd: MAGYAR Zoltán 2003, 721.

²⁶ Magyarul: Bálványosvár.

lagosnál is intenzívebb lehetett. Erre utal a 14. században a nagykászoni templomban megfestett Szent László-legenda falképciklusa,²⁷ sőt éppen 2002-es gyűjtéseim idején derült fény arra, hogy a kászoni impéri templom (kápolna) – eddigi ismereteinkkel ellentétben – szintén középkori eredetű, melynek északi faláról ugyancsak a Szent László-falképciklus színpompás képsorozata került elő. Mindazonáltal ha valaha létezett is Kászonban Szent Lászlóhoz fűződő helyi monda, mára kétségkívül feledésbe merült – márpedig organikus történeti mondahagyomány konkrét fogódzók, hivatkozási pontok (lásd: különféle kultúrjavak, természeti jelenségek) nélkül legfeljebb néhány generációt élhet túl.

A török-tatár idők emlékét csekély számú narratíva idézi fel, ám azok e hagyományréteg legfőbb jellemző jegyeit képviselik. Így a tatárok a kászoniak szemében is a barbár, kegyetlen ellenséget testesítik meg, akiknek célja kimerül a pusztításban. Kászoniakabfalván úgy mondták, hogy a moldvai csángók (a „tyár magyarok”) is előlük menekültek el Csíkből jelenlegi lakhelyükre, míg egy másik szöveg a csíkiak tatárok feletti győzelméről szól. A törökökről ellenben jóformán alig hallani rosszat: olyan arc nélküli megszállók ők, akik bizonyos kultúrjavakat is létrehozta. Így például Kászonban, helyi hagyományok szerint, az ő székelyük, erődítményük volt az ún. Szetye vára, sőt egy kászoni impéri közlés szerint a nagykászoni templomot is ők építették.

A Rákóczi-szabadságharc és 1848 emléke Kászonban nem öltött narratív formát a köztudatban, ellenben viszonylag gazdag és bőséges folklóranyag maradt fenn az utóbbi másfélszáz esztendőről. Ezek sorában önálló hagyománykör bontakozott ki azon Balázi József körül, aki a 19. század közepén Al- és Felcsík királybírája volt, akinek birtokai Kászonban voltak, és akinek udvarháza máig megvan Kászoni impériben. E néhai földbirtokos megítélése meglehetősen negatív a helyiek körében. Mint a csíki törvényhatóság helyi képviselője, Balázi élet és halála volt a folklór-hagyomány szerint. Aki az elítéltek közül halálos vétségben marasztaltatott el, az vagy az Akasztónyakon felállított bitófán, vagy pedig a Balázi-kúria alatt rejtőző kaszatömlőben végezte. De Balázi a köznéppel is többnyire ridegen és önkényesen bánt: kifogatta a járomból az igásjószágot, ha a birtokára léptek, s volt, hogy mondvacsinált okokból nem fizetett bért a neki dolgozó embereknek. Legfőbb bűnét azonban Kászoni szerte abban látják, hogy ő volt az, aki – az olcsó és igénytelen munkaerő végett – behozta Kászoniába a románokat, akiket udvarháza körül és a dobolyi részeken telepített le.

A kászoni történeti mondák időrendben egyes román kommunista vezetők tetteivel (rémtetteivel) zárulnak. Mint vándorló folklórelem, Gheorghiu Dej snagovi villája kapcsán is feltűnik a kaszaskút motívuma egy elbeszélésben, míg Ceaușescuval kapcsolatban egy internacionális alapítási monda (az alagutak készítőit megölik, hogy a titkos járatokra ne derüljön fény) és a volt kondukátor cinikus kegyetlensége lett témájává a kászoni népi képzeletnek, jelezve egyszerűen, hogy a mondák – így a történeti mondák – keletkezésének mechanizmusa lényegében kortól, még napjaink posztmodern korától is, független.

A szorosán vett helyi mondák csoportját Kászonban elsősorban különféle alapítási hagyományok, földrajzi nevezetességekre reflektáló mondák és narratívává fejlődött helynévmagyarázatok képviselik.²⁸ Az Orbán Balázs által megörökített forrás-monda²⁹ ma már ismeretlen Kászoni lakói körében. Noha Orbán a történet elmondásakor „népregék”-re hivatkozott, csak részben tűnik szerves népi tradíciónak, s a szöveg összessége 19. századi műveltségi hatásokról, megformáltságról tanúskodik. Ellentétben a Szent Anna-tó keletkezésének mondájával, amely mint hamisítatlan folklóralkotás, Orbán Balázs feljegyzésétől függetlenül is létezik-létezett. A Szent Anna-tóval kapcsolatban szinte közkeletűnek tekinthető azon hit az idősebb generáció körében, hogy az valójában tengerszem, s a benne lévő örvény miatt veszélyes a közepére merészkedni.

A Szent Anna-tó közvetlen szomszédságában található ingoványos rész, az ún. Mohos-tó eredetét szintén egy népmonda örökíti meg. Az előbbihez hasonlóan lényegileg bűn és bűnhődés típusú történet, mely a testvérek közötti békétlenség isteni büntetését, az apai átok erejét példázza. Közös bennük az elsüllyedés motívuma (szövegtípusa) is, mely azon ritka részlettel egészül ki, hogy az elsüllyedt állatok hangja esetenként máig is hallatszik a mélyből, hasonlóan ahhoz az Európa-szerte elterjedt mondatípushoz, miszerint egyes elsüllyedt harangok megkondulnak a földben bizonyos időközönként.

A kászoni bűn és bűnhődés típusú narratívák túlnyomó többségét az ünneprontókról szóló különféle hagyományok teszik ki. A dologtilalom tabujával illetett napok a tárgyalt tájegységen is a főbb egyházi ünnepekre esnek. Leginkább pünkösd, Illés próféta napjával, úrszínéváltós napjával, valamint a vasárnapkal kapcsolatban emlegetnek olyan eseteket, hogy a kertben/mezőn dolgozókat transzcendentális eredetű retorzió éri. A büntetés a kászoni mondaszövegek fele szerint villámcsapás formájában éri a tabu megszegőit, akik önhittségükért vagy figyelmetlenségükért

²⁷ SEBESTYÉN József 1935.

²⁸ A kászoni helynevekből újabban jelentős feldolgozások láttak

napvilágot, lásd HINTS Miklós 2000.

²⁹ ORBÁN Balázs 1869, II, 56.

életükkel fizetnek. Kászonfeltízen a gazdával együtt igás állatai is odavesznek. Az isteni ítélet enyhébb módja szerint, amelyről ugyancsak több adatközlőnk említést tett, a bűnös ember gazdaságában esik kár: háza, csüre ég le. Ennél hétköznapibb bűnök (rossz életvitel, blaszfémia stb.) esetei is ölhetnek narratív formát, s a büntetés módozataiban a direkt retorziók helyett olykor a sorsszerűség dominál. S végül itt említendőek azok a klasszikus szépségű mondaszövegek, melyek a bűnös ember temetését helyezik mondai kontextusba. E típus analógiáira, egyéb előfordulásaira a boszorkány-hiedelemkörben lelhetünk:³⁰ a rossz princípiumának stigmájaként a bűnös ember temetésén ítéletidő tombol, amely azonnal jobbra fordul, mielőtt az illetőt elföldelik.

A kászoni betyármondák három, a 20. század közepső évtizedeiben élt és törvényen kívülivé vált személyének állítanak emléket. Közülük a gyimesi csángó szóhagyományban kivált Pusztai lett nevezetes, s idővel minden vonatkozó hagyomány, folklórmozzanat az ő alakjához társult.³¹ Ennek legfőbb oka abban keresendő, hogy a háromszéki Ozsdoláról elszármazott Pusztai a Csiki-havasok lábainál élő csángók és székelyek kollektív emlékezetében egyöntetűen a „jó betyár” alakját testesítette meg. Ez a kép rögzült a kászoni szájhagyományban is, holott a tárgyalt tájegységen helyi (helyi illetőségű) alternatívája is lehetett volna Jeges személyében. Az itteni népmondákban Pusztai mint a szegények pártolója jelenik meg. A betyármondák sztereotip típusa, hogy inkognitóban jár, együtt ebédel a rendőrfőnökkel, majd fizetés után a tányér alatt hagyja a nevét a betyárvirtus megörökítése végett. Mint jeleztük, Pusztai alakja árnyoldalaktól mentes: törvényen kívüli, de tevékenysége az igazságosság jegyében zajlik, új folklóralakként a néprontó új rezsim, a kommunista diktatúra helyi képviselői ellenében. Azaz már inkább igazságosztó forradalmár, mint betyár. Megbünteti az önkényeskedő rendőrt, a népnúzó erdészeket, vagy éppen azt, aki visszaél a nevével. Halálának elbeszélése a gyimesi csángó szövegekben motívumvándorlás eredménye (lényegében Jeges halálának körülményeit adaptálták a személyére) – a kászoni szövegek szerint viszont árulás okozza azt: tulajdon szeretője árulja el.

Kevesebb költőiséggel bírnak a betyárbanda harmadik tagjáról, Jegesről szóló szövegek. E „Győrike”

(Máté/Sántha György) néven is emlegetett fiatalember 1928-ban született Kászonfeltízen, s egy altízi adatközlőnk szerint azt követően lett törvényen kívüli, hogy egy régi nézeteltérés végkifejletként megölte a helyi néptanács elnökét. Mások szerint Pusztaihoz és Dézsihez hasonlóan katonaszökevény volt, s mint bujdosók találkoztak össze az erdőben. A visszaemlékezések szerint a második világháborút követő évek ezek, és tevékenységük néhány esztendőig, hozzátétőlegesen az 1950-es évek közepéig folyt.³² Jeges Kászonban jóformán mindenki ismerte, ennek megfelelően a róla szóló narratívákban alig mutatkozik költői elem.³³ Aprólékos pontossággal felidézett, személyesen megélt igaztörténetek ezek, melyek főként Jeges halálára koncentrálnak. Azt a sikertelen nagykászoni rablást követő hajtóvadászatot beszélik el, melynek végkifejletként az üldözött Jeges Kászonújfaluban egy tyúkpajtában rejtőzik el, majd mikor bekerítik, utolsó golyójával öngyilkos lesz.

A 2002 nyarán végzett kászoni gyűjtőt a kincsmondák terén már némiképp jellegtelen, motívumokban szegényes hagyományanyagra lelt. Ami még része e szájhagyományozó műveltségnek, az a kincskigyűlés hiedelemkörén kívül szinte kizárólag Szetye várával kapcsolatos. A már említett prehisztórikus földvárát (földsáncokat) elsősorban a törökökkel hozzák összefüggésbe, és e helyen sokan még napjainkban is rejtett kincseket sejtene. Már Orbán Balázs is említi (az 1860-as évek!), hogy a földsánc oldalain „kincskeresők vájta üregek vannak”.³⁴ Adatközlőim a 20. század első felére visszaemlékezve ugyancsak többekről tudtak, akik itt a kincssásással megpróbálkoztak. A Szetye váránál tudni vélt kincsek közül aranykecskéről, aranyszarvasról beszélnek a kászoniak, továbbá egy olyan kődarabról, amely a kincses kőkecske mondatípusának az idegen kincsszerző motívumával kontaminált s már némiképp romlott szövegváltozata.

Természetesen a szövegtörzsetekben közölteknel nagyobb számban és tematikailag is sokszínűbb hiedelemmonda anyag rögzíthető még a kászoni településeken, fő vonalakban azonban jellemző a gyűjtő által felvázolt kép. A mai Kászon a tradicionális hiedelemvilágot és annak narratív előfordulásait tekintve kifejezetten szegényes, és nagy valószínűséggel az már hosszú évtizedek óta, hiszen földrajzi elzártsága, félreeső volta ellenére székelyföldi viszonylatban polgárosult

³⁰ BIHARI Anna 1980, 57. Típuszáma: Bihari L/1. II. *4.

³¹ MAGYAR Zoltán 2003, 307–316.

³² A Pusztairól szóló történetek fennmaradását elősegítette, hogy két székelyföldi napilap, a csiki *Hargita Népe* és a háromszéki *Megyei Tükör* cikksorozatát szentelt emlékének. Kovács György regényben dolgozta fel a háromszéki „betyár” történetét, lásd KOVÁCS György 1959. Nemrég egy újabb könyv is foglalko-

zott Pusztai történetével, lásd IOCHOM István 2007.

³³ A kászoni Máthé/Sántha György (Jeges) életéről készült dokumentumfilmben (*A Jeges*. Dunatáj Alapítvány, Budapest, 2005, 41 perc. Rendező-operatőr: Mohi Sándor) sok mondai motívum is elhangzik.

³⁴ ORBÁN Balázs 1869, II, 54.

vidéknek tekinthető. Ennek oka, hogy Kászon népe éppen a rossz termőföldek, a nehéz megélhetési viszonyok miatt nagy számban keresett munkalehetőséget a tájegység határain kívül. E munkavállalási migráció főként Brassó és a Regát felé irányult, s már Orbán Balázs is mint tömeges jelenségről tett említést a *Székelyföld leírása* Kászont tárgyaló fejezetében.³⁵ A fiatal lányok a városokra általában cselédnek szegődtek el, míg szinte már-már közvélekedéssé rögzült az az itt gyakran hallható nézet, hogy Bukarestet lényegében a kászoniak (a kászoni ácsok) építették. Természetszerű, hogy a folyamatos ingázás, a városi kultúra masszív jelenléte nem kedvezett a tradicionális hiedelemvilág fennmaradásának, s ami nyomaiban mégis gyűjthető, az vagy a modern korba is adaptálható hiedelemjelenségeket öleli fel (halál és halottak, csinálmány, jós), vagy pedig szervesen, elszigetelt jelenségnek, survival elemnek tekinthető.

Ilyen például a szépasszony hiedelemköre, amely Kászontól húsz kilométerre északra az úz- völgyi csángók körében még az eredeti organikus és dinamikus formájában gyűjthető. Az állattartás visszaszorultával pedig a tejelvivés hiedelemköre – sok más vidékhez hasonlóan – funkcióját veszítette. Kászonban akadtam ellenben azon – akár urbánus környezetben is működőképes – hiedelemre, melynek kárpát-medencei folklórgyűjtéseim során mindössze a Szilágyságban találtam párjára. Voltaképpen egy tabu ez, melynek lényege, hogy férfinak tilos ráülni a gyermekágyas asszony ágyára, mert e tilalom megszegése esetén átragad rá az anyatej. Ez az altízi hiedelemtörténet zárlatában szereplő analógiás rítus viszont ismét csak olyan survival elem, mint azok az elhárító rítusok, hiedelemcselekmények, melyek a 19. században élt kászoniak természeti világhoz való viszonyulását idézik meg.

A vallásos tárgyú narratívák csoportját alapvetően a csíksomlyói kegyhely legendaköre határozza meg. Talán a viszonylagos földrajzi közelség, talán a kászoniak mély vallásossága teszi, hogy a más alműfajokban viszonylag fakó és gyéren csordogáló mondahagyomány e narratívák esetében szinte teljes eszköztárát felvonultatja. A legendák középpontjában természetesen elemzett térségünkben is Mária kegyszobra áll, az a nagyméretű gótikus faszobor, amely immáron több évszázada a vallásos áhítat tárgya a Székelyföld és Moldva katolikusok lakta területein. Noha e csodatévő szobor eredet-hagyományát a tárgyalt vidéken nem sikerült följegyezni, minden más főbb motívum előkerült.

Így közkeletű népi tudás a Kászoni-medencében a szoborral kapcsolatban az ún. megnehezedés csodája (a tatárok/törökök a kegyszobrot nem tudják elhurcolni), valamint a Szűzanya arcán lévő sérülés eredetmagyarázata, miszerint azt egy ellenséges katonája okozta, és amit semmiféle festék nem fog be azóta se. Vélhetőleg a pünkösdi búcsún tömegesen végzett kegyes szokással összefügg (a búcsújárók zsebkendőjüket érintik Mária szobrához), hogy szórvaosan olyan hagyományok is ismeretesek, miszerint a kegyszobor könnyezik, illetve verejtékezik. Az a kegyszobor, amely egyben csodás gyógyulások eredője, olyan isteni erővel felruházott mágikus objektum, amely a recens szóhagyománynak éppúgy indukálója, éltetője, mint az elmúlt évszázadok alatt szakadatlanul.³⁶ Szinte jelzésértékű, hogy az itt közölt imameghallgatások szövegei lényegében gyűjtéseimmel egy időben történt eseteket örökítenek meg. Összhangban azokkal a narratív hagyományokkal (külföldi kegyhelyek, vallásos tárgyú álmok), melyek mindinkább a mondák világának urbánus rétegét képezik.

Összegzés

Az itt közreadott kászoni mondagyűjtemény, noha előzményei nincsenek, mindössze ízelítőt kíván adni e kistáj tradicionális mondaanyagából. A gyűjtések 2002 nyarán, mindössze egy héten keresztül folytak, és sem a terepmunkára szánt idő rövidsége, sem a tájegység korán polgárosult volta nem tette lehetővé, hogy e gyűjtésekből reprezentatív szövegkorpusz születhessen. A Kászoni-medence öt települése már-már – illetve részben ténylegesen is – egy települést alkot, földrajzi variánsok, különféle lokális kötődések már csak ezért sem kerülhettek elő számottevő mértékben. Némi túlzással bár, de érvényesnek tűnik azon megállapítás, hogy az itt olvasható száztizenöt szöveg alapján véve egyetlen nagyobb község mondakincse – és ha már az időtényezőről szó esett, az sem elhanyagolható szempont, hogy e gyűjtések – mint említettük – 2002-ben történtek, márpedig a 21. század első évtizedébe belépve már minden év empirikusan megtapasztalható veszteség a tradicionális szövegfolklor leletmentése terén.

A 24. óra – e sokat hangoztatott folklorisztikai közhely – Kászonban és a magyar nyelvterület túlnyomó részén már valóban csak évek kérdése, hogy mikor telik le (s mint néprajzi prófécia, mikor teljesedik be). A kászoni példánál maradva, e gyűjtés ilyen formában már ez évtized végén sem lenne

³⁵ Uo. 53.

³⁶ A kegyszobornál történt csodás gyógyulásokról már Losteiner Leonard, a Csíksomlyón élt ferences rendi krónikás is nagy számban sorol adatokat (a *Historia Domus* alapján *Cronologia* című

kézírtos művében. Az 1784. évi tanúvallomások jegyzőkönyvét közli: BÁRTH János 2000; az újabb, 19–20. századi csodákhoz, hagyományokhoz: BOROS Fortunát, P. 1994, 71–74.

megismételhető. S ámbár a magam részéről elsősorban tudományos adaléknak tekintem az alábbi gyűjteményt a székelyföldi mondahagyomány megismeréséhez, valamelyest egyszersmind reprezentatívnak is, hiszen ha nem is burjánzó, de még sokszínű mondvilágot rögzít, és az eredetmagyarázó mondákon és a hiedelemmondákon kívül (melyek e gyűjtés során eleve nem voltak preferált területek), arányaiban és általános jellemzőiben harmonikusan illeszkedik a magyar mondahagyomány egészébe. Noha számbelileg mintegy száz szövegről van szó mindössze, relevánsnak tűnik a magyar történeti- és helyi mondák tekintetében.

E kászoni mondaanyag három fő pillérét a történeti mondák, a betyármondák és a vallásos tárgyú narratívák alkotják. A történeti mondák az itt közölt szövegek közel negyedét teszik ki, melyek történeti földrajzi hagyományokkal és a csíksomlyói pütkösdi búcsú eredetmagyarázatával is kiegészülnek. Legnagyobb egységük, a Balázi királybíróról szóló folklóremlékek már e történeti mondaanyag egy újabb rétegét képezik, mely réteg jellemzőnek tűnő

kászoni színező elemként a 20. század második felében keletkezett narratívákkal is kiegészül.

A betyár-tematika helyi súlyát (kb. 14%) értelemszerűen az egyik mondahős helyi illetősége, valamint a nevezetes események helyi történései magyarázzák. Mint láttuk, a csíksomlyói kegyhely gazdag kászoni legendakörét is alapvetően határozza meg és formálta-formálja a személyes megtapasztalás és a földrajzi közelség. A hiedelemmondák és hiedelem-adatok azonban valóban csak jelésszerűek lehetnek: az itt közölt 18 szöveg a gyűjtemény 16%-át alkotja – más tájakon a hiedelemmondák aránya a teljes mondaanyag közel felét teszi ki, sőt esetenként meg is haladja a 50%-ot.

Kászoni, a kászonszéki székely települések mondvilágát tehát ismerjük bizonyos mértékig, ám számos aspektusát nem lesz már módunk megismerni sohasem. Dokumentum értékű szövegbázis tehát, melyben visszatükröződik – műfajilag meghatározottan – e kistáj kulturális önképe, és amely egyszersmind fogódzókkal szolgálhat a szomszédos tájak mondaanyagának néprajzi megismeréséhez.

Magyar Zoltán – MTA Néprajzi Kutatóintézete, Budapest; magyarz@etnologia.mta.hu

Függelék

Történeti mondák

A mitikus vízvilág

1. Alcsík az víz alatt vót, míg le nem szakasztották itt Tusnádfürdőn. Addig ott fel vót telve, az egy hatalmas nagy, ilyen mocsaras tó vót. Akkor még nem vótak ezek az alcsíki lakások. Az egy olyan vízfészek vót. (Kászoniakabfalva)

2. A tetőkön szántottak, s a Kászoni végig víz alatt vót. (Kászoniimpér)

A kászonszéki pogányok

3. Régészeti s főként egy tévfogalom helyreigazítása tekintetéből meg kell látogatnunk *Feltizen* fölül szintén dombtetőn fekvő *Szent-Katalin-kápolnát*, melyről a nép azt hiszi, hogy még a pogányok építették. (Kászoniimpér)

4. S például van ide fel, Szent Katalin tiszteletire vót felszentelve, kápolna, de romba van most, már rég, hogy romokba van. A mi papunk már kezdeményezte vót, hogy újra kellene építeni, de még nem került sor rá. Hát arról az a monda, hogy a régi pogán magyarok fehér lovat áldoztak ott fel. S annak helyire azért vót építve a kápolna. (Kászoniimpér)

Szent Imre halála

5. Nem másképpen, csak tudunk Szent Imréről, hogy milyen formában halt meg. Hát egy vadászaton egy vadkan összerongálta. De van egy más mese is: azt is mondták, hogy németek lőtték meg. Oszt hogy melyik vót a valóságos, nem tudom. (Kászoniimpér)

Szent László pénze

6. Azt mondták, hogy például a törökök nagyon ilyen aranyhajszoló emberek vótak. Az aranyat szerették nagyon. S úgy

csalták meg az ellenséget, úgy tudták megvesztegetni, hogy aranypénzt szórtak el. Mert nyomultak utánik, s nagy veszélybe vótak, s aranypénzt szórtak el. S az ellenség az aranypénzzel úgy elfoglalta magát, addig ők el tudtak menekülni. Na, ilyen beszédekot hallottam, az öregek mondták. (Kászoniimpér)

A tatárok pusztításai

7. Hát a tatárok onnan, hogy van a templom, a felső faluk, amelyiknek vannak Felcsík felé, hát azt mind felégették vót. A Regáta azért menekültek bé, azért vannak a tyárok, a tyár magyarság, hogy akkor el kellett menekülnenek. Ott, ahol égették fel a tatárok. (Kászoniakabfalva)

A tatárok legyőzése

8. Zsögödnél a tatárokat belészóktették a jégre, s ott pusztultak. (Kászoniakabfalva)

A törökök vára

9. Kászoni Impérből Ujfaluba vezető uttól nyugatra, a *Kandató* alatt lesiető *Szetye patak* balpartján, régi várnak látszanak nyomai. E vár térhelyen fekszik, lapu alaku, s csak 200 lépés kerületű; déli oldalát a patak mély medre folyja körül, többi oldalait széles mély sáncz övedzi, melyben kincskeresők vájta üregek vannak. Egy ilyen ásás alkalmával régi cserfa-csebrek találtak. E vár hatalmas gátonyában sehoh kőfalnyom nem mutatkozván, azt kell hinnem, hogy csak földvár volt. Hagyományilag megőrzött neve *Szetye vár* (mi a Szitha vagy Szityha-hoz hasonlítana), a néphit szerint török vár lett volna. (Kászonszék)

10. A Szetye váráról hallottam, hogy ott ilyen valamilyen erődítmény volt a törököknek, és onnan került az az elnevezés. Körbe vót földelve, még most is látszik valamennyire a helye. (Kászoniimpér)

Törökök építette templom

11. Azt így gyermekkoromba hallottam, az öregek mondták, hogy a törökök építették azt a nagykászoni templomot oda fent. (Kászoniimpér)

*Történetek Balázi Józsefről**A királybíró*

12. Balázi József Al- és Felcsíknak királybírája vót. Balázi József. 1848-as forradalomban részt vett az öregúr, részt vett, mert ahogy édesanyám mesélte, még kardvágás is vót, egy nagy forrás az arcán; s osztán mondták, a harcban kardvágás vót az arcán. Balázi József Al- és Felcsík királybírája vót. Teljhatalmú királybírája, úgyhogy a székelyt megbüntette úgy, hogy a csuda megölte. Olyan katona vót ökelme. Az ő birtokára realépni tilos vót. Székérrel vagy állatval realépni. Kifogta a székely bácsinak a marháját, elvette a járomból, ha realépett. Nagyon szigorú vót. (Kászonalítz)

13. Hallottam azt es, hogy mint királybírónak fölül vót a lakása, s alul vót egy pince, egy börtönszerűség. S akkor ott a kémén mellett vót egy lehallgatója, hogy a rabok mit tárgyalnak, mit beszélnek, s ő feljel hallotta. (Kászoniimpér)

14. Balázsiról erről hallott, a kúriáról? Ő királybíró vót, s mindjárt, ahogy a kápolnától jobbra megyünk, van az a domb. Úgy híják, Akasztónyak. Én az öregektől úgy hallottam, hogy annak idején, mikor Balázi vót a királybíró, akkor vót halálós ítélet, s ott végezték ki, akit halálra ítétek. (Kászoniimpér)

Balázi kaszatömlőce

15. Hatalmas épület. Úgyhogy van egy olyan rész, hogy tömlecrése, ilyen zárka. Azt mondták, hogy kaszatömléc. Valami, nem tudom, milyen éles dógok vótak oda bétéve. Hogy szigorúan megbüntette, ha valakit letett oda; hát azok között lecsúszott vagy mi, s össze-vissza sebezte ő a polgárt. Ilyen dógok vótak oda béépitve. (Kászonalítz)

Az Űr útja

16. Például van egy út, amelyik ment Dormán felé, azt mondták, az az Űr útja. Arról nevezték, hogy Balázi úr vót, s ő vágatta azt az utat bé az Űzba, az Űz völgyibe. (Kászoniimpér)

A kászoni románság eredete

17. Ez egy hatalmas nagy boér vót, s dógoztak ennek. Állítólag azt hangsúlyozták az öregek, az én szüleim is, azoknak az apjik s a nagyapjik, hogy a románságot Balázi telepítette vót bé ide, hozta munkára őket. Adott nekik birtokot, mindenfélét, s úgy kerekedtek, a románság úgy telepedett le ide. Mert Ferenc József údejibe s még azelőtt itt románság nem vót. (Kászoniimpér)

18. S aztán még arról emlegették, hogy neki nem vót elég munkása, s onnan valahonnan románokat hozott ide. Úgy kerültek ide Kászomba. (Kászonalítz)

19. S ő hozta a nyakunkra bé a rományokat, amit mondanak itt, hogy románok. Ő hozta bé, mert a magyarok nem vótak hajlandók, hogy neki pástorkodjanak. S ugye ezek olcsón, ezek ígértelen népek vótak, s kihozta ide, házokat épített nekik. S letelepítette ide a Balázi kúria körül s Dobolyba. No, s bédolgoztak neki, s kérem, így megnyertük azt, hogy itt vannak, s még azt kezdik mondani, hogy ők vótak itt előre, nem mű. S olyan románok, hogy annyit tudnak románul, mint én. (Kászonalítz)

Balázi és a munkásai

20. Hát őt úgy emlegették az öregek, hogy jó gazda vót, ügyes vót, de nála dógozni kellett. Megfogadta az embereket, s dógozni kellett. Ezt osztán beszélték, hogy délkor a kenyeret elévétették, s aszondta:

– Na, kinek a keze tiszta, a kenyeret szegje meg!

Megszelte a kenyeret. S azt mondtá:

– Na, maga este fizetést nem kap!

Mert a keze tiszta vót, nem dógozott. (Kászonalítz)

Az ezeréves határ

21. Az Űz völgybe a régi magyar-román határnál vót, de ezek a mocskos móccok elrobbantották, azt hallottam. Pedig bé vót írva: „Hazádnak rendületlenül légy híve, óh magyar!” De hatalmas nagy kőszál vót, határkö. (Kászonalítz)

Kászón a frontvonalban

22. Ez a háborúkor vót, '44-be, mikor itt vótak az oroszok. A front ott vót, itt a hegyeken, itt Kandán. Itt a faluba itt vótak az oroszok, ide már bé vótak jöve, itt meg vótak hálva. Itt osztán lötték egymást, ne, buzerálták egymást. Jöttek német repülőgépek, egyet bombáztak. Ez azon a reggelen vót, amikor a falut el akarták égetni. Ezek a németek ott vótak Újfaluba, állítólag ott múltak, a németek szerettek mulatni, mulattak; s ez a két tank, az egyikken vót a lángszóró, a másikon benzín vót. S azok jöttek, jöttek vóna... Mert hát először bėjött egy motorbicikli, ide bėjött a központba, a piacra – ezt itt lecsíp-ték, az visszament. A második, az es itt a hármás keresztnél, egy terepjáró kocs jött, azt es ott. Ezek az oroszok valahonnan tudták – ugy kémhálózat vót –, hogy mire készülnek. Fel vótak készülvé. S akkor ugye persze ezek nem mentek vissza, akkor elindultak a tankok. Osztán onnant a cserépgyártól, oda ki vót állítva páncéltörő ágyú. Tudom, hogy gyermek vótam, olyan éles hang vót, az a lövés, hogy én kezdtem sírni. S akkor mondták, hogy a tankokat kilötték. Így felszállt a füst, mint ha most es látnám, így pipavonalban hajlott meg az égen. Égett az, amelyikben vót a benzín. Aztán az embereket, ott a katonákat ott persze meglódózték. Azt mondták, amelyik vezér vót, ki se jött a tankból, bennégett. Ugye ők azt akarták, hogy a falut felgyújt-sák. (Kászonalítz)

Gheorghiu-Dej kaszárkútja

23. Ott a Snagov vize mellett vót Gheorghiu-Dejne a vil-lája, amit aztán Csau vett átal. Hát ott, mondják, én lejártam oda, de én nem néztem bele abba a kurva kútba. Aszongyák, hogy vót egy olyan dolog, hogy valamikor oda belévettek, ér-ted-e, s ott a szuronyok, mindenféle, s ott a nép ott vót abba a kútba, ha igaz. A Snagov vize mellett, 46 kilométerre van Bukaresttől. Ott egy kút vót, érte-e, s ha valaki bűnös vót abba az időszakba Romániába, akkor oda tán bétették. (Kászoni-kabfalva)

Ceașescu rémtettei

24. Azt is beszélték, hogy Bukarestben az elnöki palota építésénél sok okos embert eltettek. Ugye abban a nagy épületben Ceașescu sok titkos helyiséget, rejtett járatot is csináltatott, s nem akarta, hogy napfényre kerüljön a dolog. S hát mikor készen lettek vele, eltétette láb alól azokat, akik azt tervezték vagy megépítették. (Kászonalítz)

25. Ceașescu alatt az egyik minisztertanácson mindenki helyeselte Ceașescu tervét, csak az egyik miniszter mondta azt, hogy ezt, ennek a döntésnek a következményeit nem látni még jól. No jól van, Ceașescu azt mondta neki: gyere el hozzám hol-nap ekkor és ekkor. A miniszter a megbeszélte időpontban be is

állított Ceaușescuhoz, mire Ceaușescu emberei megragadták, lefogták, Ceaușescu meg egy villával kiszúrta mind a két szemét, majd azt mond:

– Na, most már jól látod a dolgot? (Kászonalítz)

Helyi mondák

Kászón kialakulása

26. Úgy mondták, hogy Impér vót az anyafalu. S ebből származott ki Altíz, Feltíz, Jakabfalva, Kászónújfalu, ilyesmi. (Kászónimpér)

Gyepece eredete

27. Egy Bodor György nevű öregember elbeszélte, hogy neki az elődje valamit innét ellopott, aranyat vagy pénzt lopott el, s aztán elment oda Gyepecére. Ott megvett egy nagy területet, két patak közit, s oda építette egy kicsi kunyhót, s azt kezdte fejleszteni, jöttek még oda, s akkor azok vették meg, egy-egy területe vót, s úgy keletkezett az a település. (Kászonalítz)

A Szent Katalin-kápolna eredete

28. Az valamilyen szent fehérnép vót, s osztán emlékére építették a kápolnát. Ő akarta, hogy neki olyan látomásai vannak, hogy neki ide kápolna kell épüljön. No osztán úgy építették a Szent Katalin-kápolnáját. (Kászónfeltíz)

A Büdös-szik

29. Népregék mondják, hogy itten gonosz tündér lakott, ki minden évben egy szép leányt rabolt el a Fekete-tengerről. Egyszer újból kiszállott rabló kalandjaira, mely alkalommal a hullámoknak legszebb leányát ragadta el, épen azt, kibe a tengeri nő királya is szerelmes volt. Úzóbe is vette ez a birodalmának legszebb gyöngyét elrablott tündért, s éppen a *kötkertnél* utólérvén, iszonyú vihar és zápor által lankasztott röptében, megragadta e szavakkal: „Vessz el бүдös” egy roppant szikla alá sujtotta. A sziklát még most is mutogatják, aljáról buzog fel egy nem legjobb illatu, de több betegségben hatásos ásványos víz, melyet *Büdös-szik*nek neveznek, s mely a nőrabló tündér véreből fakadt volna fel. Egy másik hagyomány azt mondja, hogy ottan egy gót fejedelmnek volt vadászvára, ki vadak- és emberekre is vadászott. (Kászonszék)

Mondák a Szent Anna-tóról

30. Hogy hogy lett a Szent Anna-tó, nem hallotta? A táti, tudod-e, hogy mesélte, az apja: hogy valami fiatalasszont, két asszont, két leánt befogott valamilyen király vagy nem tudom, mi, s csapta, ütte, s a hintót húzatta. S aszondták azok, hogy Isten engedje meg, hogy váljon feneketlen tóvá. S abba helybe úgy lett. Isten nyugtassa, a táti mesélte, én a tátitól hallottam. (Kászónjakabfalva)

31. Még az a mese is vót róla, hogy a tengerrel összeköttetése van, tengersze. De hát ezt bizonyítani nem tudta senki sem. (Kászonalítz)

32. Aszongyák, mint egy tölcset, a közepibe. Aszongyák, a közepe felé nem lehet bémenni, nem engedi. (Kászónjakabfalva)

33. Azt is beszélték, hogy tengerszem, és senki nem mehet keresztül rajta, mert a közepe forog, és elkapja az örvény. De hát ez ténleg mende-monda vót. (Kászónújfalu)

34. Egy valamilyen úr vót, aki ott csónakázott a tavon. S véletlenül beleejtette a botját. A bot belseje ki vót fúrva, s abba

rakott ki tudja, milyen értéket. S akkor azt beléejtette, s többet azt nem kapta meg, úgy elment. S akkor útja vót a Fekete-tengernél, ugye gazdag ember vót, vót lehetőség. Hogy ott járt, egy juhásznak a kunyhójába bémént, s a bot fenn a gerendába fel vót szúrva. A juhász megkapta, a tenger kidobta oda a part-ra. Megkapta, s az az úr azt mondta, hogy ad egy aranyat, egy aranypénzt érte. S persze az örvendett, az értéktelen vót neki. S nekiadta, s szétcsavarta, s megmutatta, hogy mi van. S Gyuri bácsi erősítette nekem, hogy ez igaz vót, s hogy hát tengerszem a Szent Anna-tó. (Kászonalítz)

A Mohos-tó keletkezése

35. A Szent Anna-tavától ahogy kijövünk, ott van egy, úgy mondják, a Muhos. Mert az olyan, hogy süllyedős, valahogy olyan a talaj alól, s akkor feljel van egy bizonyos réteg, amelyik lágy. Úgyhogy a gyp olyan, hogy elsüllyedős. Osztán arról van egy ilyen monda-monda, egy ilyen legendaszerűség, hogy vót egy ember, aki nagyon gazdag ember vót, nagy csordája vót, s ökrei vótak. Három fia vót, s az öreg amikor már öreg vót, hát nem tudta megállapítani, hogy hogy ossza meg a gyermeki között ezeket a marhákat. Rengeteg sok állatja vót – inkább ökrök vótak. S azt mondta, hogy:

– Tü együtt dógoztatok, s osztozzatok meg igazságosan hárman. S hogyha nem tudtuk megosztani, minden itt süllyedjen el!

Az öreg meghalt, s ténleg az átka beteljesült: az ökrök elsüllyedtek ott, ők es vele, s még most es hallatszik a hangik, hogy hogy bőgnék a mélyben. Ezt azért mondják, ezt a monda-mondát, ezt a legendaszerűséget, hogy ott egy olyan hely van, hogy valahogy ha fúj a szél, oly irányból, érdekesen sípol, olyan hangot ad ki. (Kászonalítz)

Alagút-mondák

36. A templom és a kúria között van alagút. (Kászónfeltíz)

37. Brassóban van a Fellegvárnál, onnan van bé a város köze egészen alagút. Onnan jártak bé élelmezni a várhoz, s hordták ki a vizet, hogy az ellenség ne lássa. Most a '14-i háborúba a' vót, hogy német foglyokat falaztak oda be. S ott osztán éhen s hogy haltak meg szerencsétlenek. A' vót a híre, hogy a románok rendezték ezt a menetet. (Kászonalítz)

Helynévmagyarázó mondák

Pap hegye

38. Traditio szerint egy pap meg gyilkoltatott rajta, itt százasados ösveny köti össze Csíkot Kászónnal. (Kászónújfalu)

Úrkertje

39. A hagyomány szerint egyszer megöltek itt egy jegyzőt a kézdívasárhelyiek, ellopták a rajzait. (Kászónjakabfalva)

Meglepetés padrája

40. Hagyomány szerint amíg a férje kaszált, egy asszony kihúzza a közfát a járomból, erre a szekér visszafutott a dombon. (Kászonalítz)

Buta, Tolcson, Katrosa

41. Például iott van Buta. Akkor van itt Tolcson nevezetű terület. Akkor mondják, hogy egyik az egyik felibe telepedett, a másik a másikba, erről van elnevezve. S akkor aszongyák, egy néni mesélte el, hogy ez a Buta s Tolcsonnak vót egy szerelme. Oda le a Katrosába. Katrosa egy vezér vót az es, egy telepes, no. S annak vót egy Bellő leánya. S ez a kettő eszeverekedett a Bellő kisasszony felett. Így vannak elnevezve. Így neveződtek ezek a területek el. (Kászónjakabfalva)

Bűn és bűnhődés típusú mondák**Ünneprontók***A fekete vasárnap*

42. Barát Laci nem fekete vasárnap hótt-e meg ott a sáncba? Kiment a sánctól pucolj, egész tavaszon nem vót üdeje. S Mezei Ádám, az apatársa jött a templomból. S aszongya:

– Nem szégyelled magad, apatárs, pont fekete vasárnap pucolod a sánctól? Egész tavaszon nem értél reá?

S amikor jöttünk a templomból, aszondták, oda beléhótt a sáncba. Úgy fellobbant, abba a helybe agyvérzést kapott s meghótt. (Kászonzakabfalva)

Vasárnap

43. Ennek szemtanuja vótam, nem hallottam. Akkor még fiatal vótam. Jöttem haza az erdőből, és egy család – ez vasárnap délelőtt vót –, jöttem hazafelé, és ők kötöttek szekérral szénát csinálni. Na és akkor délután jött egy vihar, s annak az illetőnek a csüre leégett. Belecsapott a villám. Hogy van-e összefüggés, hogy Isten büntetése vót-e? Ott vótam a csűr ótásánál. (Kászonzújfalva)

44. S akkor megint, vasárnap – most azt mondják, nem igaz, s így van, úgy van, de én mikor leányka vótam, akkor történt ez – nagygazda legény vót, s csépölt, mivel dolgozott. Elég anyyi, hogy hívott egy nagy kalákát. Kilencen vagy tízen mentek – vasárnap vót. S amikor indultak haza, egy jó eső eléjött, s a csürit az isten ítéletye megütte. Porrá égett. (Kászonzaltíz)

45. S vót olyan is még az én időmbe, hogy dolgozott egy ember vasárnap, és jött egy nagyidő, s a villám agyonütte az állatait meg az embert es. Mert ilyen időbe történik az istenverése. Ezért ha valaki teheti, tartsa meg az ünnepeket. (Kászonzfeltíz)

Pünkösöd

46. Vótak olyanok, hogy ilyen nagyobb ünnepeken künn vót a mezőn, s ott a villám megütte. S pont pünkösdkor is. (Kászonzfeltíz)

47. Ennek az én anyóssomnak a testvére pünkösöd napján kiment a kertbe: az Isten ítéletye ott megütte. (Kászonzaltíz)

Illés próféta napja

48. Apámnak a testvérét is Illés próféta napján... Kaszálón vót, s ugye az erdei kaszálón általában van ilyen öreg fenyőfa, s az alá szállásol be. S bé vót szállásolva, s jött ez az erős idő. Elévette a fészit, hogy vágjon a fára egy keresztet. Az a szokás, no. S ahogy a fészit felvette, s a keresztet vágta, akkor a villám megütte őt, hogy meghalt ott. Ez biztos. Édesanyám testvére vót. (Kászonzimpér)

Úrszínváltása napja

49. Augusztus 6-án, hogy ment, s mondták:

– Ne, milyen ünnepe!

S monda:

– Nem baj, csak a buglyám rakodjék. Az Úr színe változék, csak a buglya rakodjék!

Mikor hazajött, a háza felgyútt. (Kászonzakabfalva)

50. Ferencz Ignác, Mihály Miklósnak az apósát nem ótta meg a Kel hegyessibe?! A fa alatt. Úrszínváltása napján. (Kászonzakabfalva)

Bűnhődés istentelenség miatt

51. S akkor megint mondtuk: templomtakarítani hívtak asszonyokat. Vagy tizenöt helyre jártam, mert hát sekrestyésnők

nem vót, de mikor vót is, egy nagytakarításnál kellett segíteni. Hát egy ember... nem ember, asszony vót. S aszongya az egyik asszony:

– Menjen el, Erzsi néni – aszongya –, nekem még otthon sincs időm, hogy takarítsak, nemhogy templomtakarítani menjek!

Másnap eltörött a karja. Lesett a szekérről s eltörött. (Kászonzaltíz)

52. Beteges férfi vót a másik, hatalmas paripa felesége vót; varrni tudott, dolgozni tudott, akkora nagy hatalmas fehérnép vót, de a férje beteges vót. S azt mondja a sógorasszonyának:

– Tudd meg – aszongya –, megtalál halni a férjem, én többet a templom ajtaját meg nem nyitom!

S azt mondja neki neki a sógorasszonya:

– Te, hogy mersz ilyet mondani? Hát ezt nem szabad...

Rea két napra a szekérről leesett, a lába eltörött, még most se tud menni. Annak már huszonkét éve vagy huszonhárom. Még most se tud menni. Nem es kellett. Hogy megnyissa a templom ajtaját. Mert nem tud. Ez mind itt történt. (Kászonzaltíz)

A bűnös ember temetése

53. Itt vót jeles eset. Itt vót nálunk egy szülésznő. Az rengeteg elrakott, gyermeket. S melyik évben vót, nem tudom, de azt tudom, hogy pontosan ősszel, november 5-én, Szent Imre napján vót. Az a nő meghalt. De olyan vihar vót, tessék elképzelni, hogy aszidtuk, hogy a világ eszeomlik. Akkor, amikor ő meghalt. Háztetőről cserepeket levitt, fákat kidöntött, póznákat kidöntött; azt hittük, hogy világ vége lesz. Egyetlen egy épület nem maradt, hogy aszondtuk volna, hogy ennek nincs semmi baja. Nekem a csűrömnek felit levitte. Így mondta mindenki: ez az anygalkákért van! Mikor eltemették, csend lett. (Kászonzaltíz)

54. Most pedig nem olyan rég egy olyan férfi, aki nem élt rendes házasetet, mikor meghalt, olyan ítéletidő jött... S mondom a leányomnak, mert rendünk vót, kellett volna menni a mezőre:

– Ne búsuljatok, mert mikor eltemessük, az idő feltér!

Melyik nap kellett volna temetni, egész temetés alatt úgy esett az eső, hogy alig tudtunk a szertartás alatt megállni. Azután három hétig egy csepp eső se vót. Úgyhogy ilyen csodák is történnek. (Kászonzaltíz)

Betyármondák*Pusztai**A szegények pártolója*

55. Ők az ég meglett világon rosszat semmit abba a népbe, az én belátásom szerint, rosszat nem csináltak, mert a szegény embereket pártolták. Ők ellenek vótak a pártnak abba az időszakba. Ők semmit se, csak olyan emberrel csináltak disznóságot, amelyik valakivel rosszat csinált; vagy egy erdőszel, amelyik egy szegényt embert megbüntetett erőssen. Ők megverték, de viszont nem ólték meg. Győrike s Pusztai. Pusztai háromszéki vót, ozsdolai vót. (Kászonzakabfalva)

Pusztai és az erdőszek

56. Nem tudom, hogy mi vót igaz, hogy hozták az emberek a fát, s reáírták, hogy „Pusztai”, s nem mertek az erdőszek szólani. Hát ilyeneket mondtak. (Kászonzaltíz)

57. Az öregebb embereket hallottam, hogy elmentek az erdőre, s az erdőpásztor nem adott nekik bárcát, úgy mondják. S ezek kiállították, a szekérét megrakták mind.

– Menjél csak nyugodtan – azt mondja –, nem bánt senki! (Kászonzfeltíz)

Pusztai megtorolja az őt ért sérelmet

58. Akik a nevükben sajtot raboltak az esztenáról, megverték, s megették velük az összes sajtot. Úgyszintén, aki szidta őket. (Kászonjakabfalva)

A tányér alatt hagyott cédula

59. Ők olyan helyt jártak, vendéglőbe, mindenütt, pénzzel fizettek – nyomozni nyomozták, de nem tudtak utánuk fordulni. De mikor végeztek a vendéglőbe evéssel, ivással, evvel-aval, ők írtak egy pappírt, s oda írták, hogy: ez az év, ez a hónap ennyedikén ebbe a vendéglőbe Pusztai s Dézsi evett. S bétették az abrosz alá, s a pincérek mikor szedték össze, takarították, megkapták. (Kászinimpér)

60. Múltattak bent a vendéglőbe, s kihallgatták az embereket, hogy mit beszélnek, micsinálnak. Mikor elmentek, hát a tányér alatt ott hagyták a neviket, hogy én vagyok Pusztai. (Kászonfeltíz)

61. Hát a Rózsa vendéglőbe Hát nem híre vót Kézdin? Ebédelték a milicista főnökkel együtt, s a tányér alatt otthagyták a cetlit, a neviket, s azok ijedtek meg. Keresték, de nem tudták, kit keresnek. A formáikat nem ismerték. S akkor ijedtek meg, mikor a tányérok a pincérek szedték össze. (Kászonjakabfalva)

Pusztai halála

62. Az egyiket fehérnép árulta el ott valahol Háromszéken. Pusztait. (Kászonfeltíz)

63. S Pusztait pedig valahol odale valamelyik faluba lötték meg. Udvarolt egy fehérnépnek, s akkor valaki a csendőrséget reavitte, s meglőtték. (Kászinimpér)

64. Így járt Pusztai es, mert neki vót valami nője, s elment oda, s az valahogy elárulta. S a rendőrök ugye meg vótak húzódva, fel vótak készülvé, s nem tudom, ahogy ment keresztül a kerten, realótték. Meglőtték. (Kászonaltíz)

*Jeges**Jeges és a csendőrök*

65. Úgy mondják, Tömlő, az egy olyan nem magos hely, ott az út van ki, ott vannak ilyen ösvények. No s ő, Jeges oda ki vót. S azon vette észre magát, hogy ott jőnek emberek, s hát ott van a csendőrök között. S ő tette magát, mint egy egyszerű ember. Azok nem gondolták, hogy ő lehet, ugye személyesen nem nagyon ismerték. Ő ott mintha valamit keresett vóna, mert ott vannak ilyen hecsele, csipkebogyó, ott mintha azt szedte vóna. S lassan menegedett s megszabadút. Ezt valakinek elbszélte. (Kászonaltíz)

Jeges halála

66. Ez a Jeges, nálunkvaló, e' maradt vót utoljára. Ezt aztán itt Kászonújfaluba lötték vót meg. Béjött, vót ez a konkár, állatátvevő, állatfelvásárló, az ott a papi laknak szedte az állatokat. Bizonyos napok vótak kitzúve, hogy mikor jó, s ez odament. Bément az irodába, falnak állította a mindeneket, s a pénzt esszeszedte, s avval elment. Aztán az idevalók szemmel kísérték, hogy no, merre menyen. Hírt adtak a miliciára, s azok jöttek Csikszere-dából, s utána indultak a mezőn. De hát ő tévesztett avál, hogy megtért abból az útból s a mezőn keresztülágott Újfalunak. S így osztán nyomába léptek. Újfaluiug üldözték, lött es vissza. Újfaluba a falu végire békerült, s ott úgy megvesztették, hogy hova lett. Az első házba, hogy békerült, ő a tyúkpajtába húzódott bé. S ezt valami cigán látta. A cigán odament. Aszondta:

– Menj el, cigán, mert beléd lövök!

Csak nem ment el a cigán – nem tudom, mi volt ígérve neki –, hát a cigánt meglötte, hehe. Akkor ezek, a rendőrség sortüzet adott annak az épületnek, úgyhogy szecsakába lötték. Osztán úgy összelövöldözték hatalmasan. Hogy kivették onnant, hazahozták ide a faluba, a piactérre, a szekérről, mint a dögöt; lehívták s odahívták az apját, hogy ismeri-e. (Kászonfeltíz)

67. Az ittvaló milicisták nem bántották, csak kérték, hogy a pénzt adja vissza. Hanem osztán telefonálva vót Szeredába, s jöttek onnant egy kocsí milicista, s ugye akkor mikor meglátta a kocsit, ő beszökött oda valamilyen pajtába. S egy cigán osztán hogy:

– Ide, én láttam, s itt van van!

S aszongya a milicista:

– Adunk egy lovat – aszongya –, menj s húzd ki!

Ő odament, s megfogta a fejt, nadrágját, mit rajta, s:

– Gyere ki, lovat kapok érted!

Igen, de úgy hasba lötte, a cigán meghótt. Mert ha nem, nem mertek vóna a milicisták bémenni, hogy kivegyék. Osztán őt is meglőtték. (Kászonjakabfalva)

68. '55-be itt a papi laknál vót egy kápláni lakás, egy ilyen alacsonyabb épület, hát ezen az udvaron a kommunista időbe itt szedték a marhát. Úgy mondták, hogy a konkár. No s Jeges jött, s pisztolyt fogott, s a pénzt elvette, a pénztárnoktól, amit pénzt hozott, hogy vegye át a marhát. Ez az állam pénze vót. Ő csak pénztárnok vót. Hát minden az államé vót, kommunista világ vót. Az meg elvette, s ő azzal a pénzzel elindult. S ment egy Balázs Anti, mondták, hogy magyar csendőr vót valamikor, de ez nagy kommunista vót, s ment utána, s mondta:

– Ne, Győrike, ne okoskodjál, s add vissza a pénzt!

S mondta:

– Anti bácsi, térjen vissza, mert meglövöm!

S meg kellett vóna löje, de nem lötte, nem akarta meglőni.

Akkor vót neki egy titkára, azt úgy hívják, Tima Józsi, még él, avál eszeverekedtek vót, az a Józsi őt megszurta, s vitások vótak, s ekkor titkár vót. Nahát akkor utána tértek. S osztán mentek utána, mindenütt kísérték. Addig, amíg kiértek a mezőre, s a mezőn ugye jöttek a csendőrök es, akkor lötték utána. S állítólag ez a Tima elévette a géppisztolyt, s utánalótt. Úgy ellötte, az ő géppisztolyának a tárját érte, úgyhogy már csak egyesbe lehetett löni, mert hát a tár nem működött, a rugó benne.

S aztán ott Újfaluba bémertek, Újfalunak az innenső végibe, addig üzték, hogy ment. Érte a lábát es egy lövés, s sokan mentek utána, még a cigányok es – ott a falu végén a cigányok vannak –, s oda egy tyúkpajtába bebújt. S azt mondták, hogy már úgy eltűnt... s nem akarták, már a csendőrök es sajnálták. S a cigány odament, s vót Győrinek kicsi pisztolya, a cigány odament:

– Hát – aszongya – lássák-e, hol van! – a kapta meg, a cigány.

S megfogta a lábát, a lába meg vót löve, vérzett. Megfogta a lábát s kezdte húzni. Akkor Győri úgy meglötte a cigányt, egyet szökcent, s oda eszeesett. S akkor saját magát es meglötte, fejbe. Így végződött az egész. (Kászonaltíz)

69. Altizen állatvásár, átvétel vót. Hogy jön a konkár. Oda úgy összegyűlt, akinek állatja vót eladó, vagy kinek szerződése vót, az is oda vitte az állatot. Ugye jött a pénz, a bank is küldött ki fizető embert, kifizetni az értéket. S ez az illető ezt a napot választotta – ő különben kászonni vót, feltízi. Oda ment be, a plébánia udvarán vót az átvétel, így mondták, bémert a szobába, kényszerítette a kasszirt, hogy adja át a pénzt. Hát át is adta, s avál szépen elsétált vele. S akkor hogy ő kijött, senki nem merte bántani, mert ugye ennek fegyvere vót. Ahogy ki-

jött az udvaron, nem tért fel a főúton, hanem a templom alatt van egy ilyen szekérút, s azon jött fel, hogy jöjjön ide átál Újfalu felé. A legrövidebb út a falunak a szélessége. Ott keresztül jött, s ide tartott átál, úgy hívják, hogy Szetye. S ő ott jött keresztül, de a miénk az őparancsnok bent vót, s annak hamar hírt adtak, s a nyomába szegődött. Közel nem ment hozzá, de kíséerte. És mikor a Szetye patakán keresztüljött, hát utána lótt az őrmester s eltalálta a lábát. De ezalatt megérkezett Kézdivásárhelyről a milícia is, onnan egy csoport jött fel. Ő azért át tudott jönni egészen ide a faluba – ő akart menni fel az erdőre, de az őrmester annyira fékezte, hogy mind csak ide tartott a mező felé. Ugye szabad hely ment, úgyhogy látókörbe vót mindig. No bėjött ide Újfaluba, s akkor a legelső házhoz bément. Ott senki nem vót hon, s oda elbújt a tyúkpajtába.

Ezalatt megérkeztek, mondom, a kézdivásárhelyi csendőrök is, de megvesztették, hogy hova lett el. Jobban mondvá félrevezetődtek, mert valaki innen a faluból ment ki a mezőre, Csere felé, s akkor kiáltották:

– Ne, hol menyen!

Azután iramodtak, s ezalatt ugye elbújt az illető. De csak gyanús vót, mikor utolérték az illetőt, meggyőződtek, hogy nem ő. Körülvették az épületet, s kutattak mindent, kutattak. S vót egy cigány is, aki a csendőrökhöz szegődött, és az reáakadt a pajtába. S megfogta a lábát s kiájtotta:

– Ne, itt van!

Igen, de akkor egy sorozatot a cigánba beleeresztett. Azt elvitték osztán Szentmártonba a kórházba, de aztán meghalt, nem bírt megélni. S valószínű, hogy a második sorozatot magába eresztette. Mert osztán azt a pajtát úgy összelőtték, körbe, szítává lőtték. S valószínű, hogy ő saját magát meglőtte. Ennyi vót, ennyit tudok róla. Én nem vótam ott, de itt a szomszédba történt, hallottam a lövöldözést, de arrafelé nem mentem. (Kászonújfalu)

70. Például én megmondom, Jegesnek szerencsétlennek. Mi vót a veszte. Az, hogy itt vót egy Okos nevezetű ember, akinek vót egy félszemű fia, ilyen nagy kommunista lett. A papokat es ütte, s a templomot raktárnak akarta, egy irtó nagy kommunista vót. S apja vezekelte, jobban mondvá. Mert ő valamikor csordapásztor vót, s vót neki egy szép leánya, s hazaengedte a leányát egy szombaton, de hétfőn menjen vissza olyankor, hogy a csordát kapja a szálláson. No s akkor a leánka elément a szállásra, s biztos fáradt vót – ott a pásztorjárta beszélte. S az akkor az öreg oly hirtelen mérgű ember vót. S a leánkához hezzáütött, hát lehet, hogy ne úgy, hogy meghaljon, s a leánya meghalt, no. S akkor az a család vitába vót itt egy másik családdal, hogy egymást úton-útfélen támadták, s szúrták, ütték, mit tudom én, mi. S akkor az öreg ténleg vezekelt, mert állandóan a misére ment, gyónt, bánta bűneit, s akkor ez a fia erőssen haragudott az apjára, hogy mit imádja a papokat s mit imádkozik, nem tudom, mi. Hát osztán hogy ő lőtte-e meg? Szerintem, így hangzott, hogy ő kellett. Vagy a másik fia, Jovákinak hívták. S ez a szerencsétlen Jeges akkor haza vót a katonaságtól ilyen eltávozásra, nem vót hivatalos eltávozási papíra, s akkor ezt kezdték nyomozni, s azt állapították meg, hogy Jeges lőtte meg a vén Okost. No de hát nem vót bizonyíték.

S akkor ez kezdett hányódni, bujkálni az erdőkön, s akkor valahol esszetalálkozott ezekkel a Pusztaiékval. Na és osztán ők mondjuk bántalmaztak, de magunkfajta embereket nem, inkább az erdészeket s a csendőröket, ezeket támadták.

Osztán Jegesnek a haláláról beszéllek. Itt, ahol van most a plebánia, a kommunista rendszer alatt ott vót hátul egy istálló, ott vót a marhaátvétel, amit vitek Kézdire levágní. Akkor a pénztárnok jött az átvevőkvel, úgyhogy amikor az állatot átvették, ki is fizették. Osztán eztet hogy ki vitte reá, bément, s a kezeket fel, s a pénzre kezett tett, Jeges. Elindult, hogy

menjen del Szetye felé. S eleget mondták, hogy „Ignácska, tedd le a pénzt s add vissza!”, s nem tudom, mi, nem állhatott. Felindult Szetye felé az erdő közül, az olyan kaszállós csepűs erdő vót. Ő ha felmehetett vóna akkor a nyomba, nem történt vóna meg a halála. Átvágott Újfalu felé. Mikor Újfalu végibe béért, hát már tovább nem vót merre menjen, ott valami tyúkpajta vót, micsoda, oda bényomódott. Ő esetleg megmaradt vóna, mert a csendőrség, akik üldözték, azok nem vették észre, hogy hova tűnt el, hanem egy cigán kapta meg. A cigán megkapta a lábát, húzta ki, a cigánt meg es lőtte Jeges, meghótt. De Jeges es meg. Adtak egy ösztüzet a tyúkpajtára, szítává lőttek vót ott mindent.

No, s akkor emlékszem, visszahozták ide a piacra egy dubakocsiba, s akkor az apját lehítták Jegesnek, hogy nezze meg, az ő fia-e. Aszondta az öreg, hogy így nem ismerem. Hát kérdeztek az öregtől – mert ott vótam, ezt nem joggalanul beszélem el –, s azt mondta az öreg, hogy:

– A mejjin van valami jel, szúrásjel s mi, húzzák le az ingit. S akkor meg tudom állapítani, hogy az én fiam-e.

Lehúzták, s ténleg az ő fia vót. Osztán úgy elvitték – hogy hova vitték, ki tudja. Azután nyomozták, akarták tudni, hogy hova van eltemetve, s nem tudtak a nyomába jutni, hogy Jeges hova van eltemetve. (Kászonimpér)

Kincsmondák

A kincs kigyúl

71. Ahol valami fény kigyúlt, ott vót elásva arany. (Kászonjakabfalva)

72. Azt mondta, hogy aranykigyulás. Édesanyám is magyarázta. Aszondta, hogy vót, s mentek oda, hogy ássák ki, s nem találtak semmit. Mondták, hogy több helyen vót, hogy az arany kigyúlt. (Kászonalitz)

73. Legalábbis mondták, nekem is mondták, az illető már nem él, hogy ment lefele Kézdivásárhelyre szekérrel. S ott, úgy hítták, Szetye hídjá, ott lent. Ott látott egy ilyen lángra lobbánást. Ő mondta saját szájával. De ez rég vót. (Kászonújfalu)

Kászoni kincásók

74. Valami vár vót ott ezelőtt, s ott kereskedtek, még valami ásásokat is csináltak. De nem kaptak semmit. Ide fel vót még egy kápolna, ott is sokat ástak alatt. Ástak rengeteget. És mondta egyik: e' van alatta, s a' van. Próbálták, de semmi se vót. (Kászonfeltíz)

75. Vót itt egy ember, Imecs nevezetű, az éjszakákat földelt ott [Szetye vára]. Még lámpát vitt oda vagy gyertyát. S ott kereste a kincset, de soha nem talált szegény semmit, csak, csak az ásás vót. Komoly lyukakat ástak, biztos, mások is, mert több földmunka vót ott. De szerencse nem szógált egyiknek se. (Kászonújfalu)

76. A régebbi román időbe, a román impérium alatt egy csoport ember, nem tudom, kaptak-e valami iratot vagy nem kaptak, elég a' hozzá, hogy ásatni kezdtek. Béástak, hogy arany után kutattak. Béástak a vár alá, de jó messze, mint a bányában, kitámogatták, s hordták ki talicskával, legényeket fogadtak, hordták a földet, de nem találtak semmit. A' vót az izéje, hogy egy főerdésznek a felesége vót, aki irányította a dógot. Hogy ő nem tudom, milyen pappírt olvasott, hogy ott rengeteg arany vót akkorjába, török vagy miféle vándornépek vótak ott, tanyáztak. De nem találtak semmit. (Kászonalitz)

Kincsek a Szetye várában

77. A Szetye várát úgy mondták, hogy aranyszarvas vót ott, elásva. (Kászonfeltíz)

78. Vót egy ilyen monda-monda, hogy aranykecske. Mondták, hogy aranykecskét kerestek ottan, akik az aranyukat ásták. (Kászonalítíz)

A kincses kő

79. Egy ilyen monda-monda után kezdték ásni, itt a falubeli emberek. Valaki elkezdte, egy ötlet vót, vagy nem tudom, miből indultak ki. Elkezdtek ásni, ástak egy jó nagy lyukat, mert egy húsz metret biztos, hogy beástak. Hogy ma mennyi van még ebből az Aranylyukból, nem tudom. De mondom, sikertelen volt. Mert még csináltak egy ilyen viccet is vele, hogy bétettek egy ércedénybe, egy rossz üstbe belémocskoltak.

Vót, egy olyant hallottam, itt beszéltek, hogy ettől a vártól kinnebb vót egy nagy kő. Egy olyan kő, hogy lehetett másfél köbméteres. Egy nagy kő, amelyikre azt tételezték, hogy valami kellett benne legyen, valamit rejtett magába. Onnat lentről Háromszék felől egy valamilyen ember, valamilyen úr vagy történész vót, vagy valamilyen könyvek után valamit tudott: azt a követ elvitette. Hogy ez mennyire hihető, hogy ez megtörtént, én nem állítom, de hallottam az öregektől. (Kászonalítíz)

Hiedelemmondák

A holdfolt eredete

80. Így mondták, hogy a kaszás a kapcáját éjjel lehúzta s kimosza, mert hát megvizült, s kiterítette, s nem száradt. S a holdba belelőtt. S oda felszállott mindenestül. Úgyhogy a' látszik: hódba az ember a kapcájával. (Kászonalítíz)

A halál előjele

81. Mikor a táti meghótt, az előtt két héttel itt vót Jolánka. A Jóskaéké, még leányocska vót, Terivel ugye unokák s nagy barátok vótak. S itt addig fészülködtek a konyhában, a tükört innét levették, mert itt állott, pontosan egy ilyen tükör vót, s a tükör eltörött. Jövök haza a mezőről s mondom Terikének:

– Mi történt a tükörrel?

Úgy a fél tükör kitorva, fel vót akasztva. S aszongya:

– Jolán leverte.

Na mondom:

– Elég rosszul tettétek, mert e' nem jelent jót!

Én es úgy hallotta, örökké édesanyától, hogy nem jó, hogy a tükör eltörjék. S aszongya:

– Miért?

S mondom:

– Azért, mert a családból valaki meghal.

– Aj, menjen el, édesanya, ne babonáskodjék!

Hat hónapra a táti meghótt. (Kászonalítíz)

Hazajáró halott

82. Itt az egyik szomszéd is aszondta:

– Értsd meg, az én férjem hazajár! Tudd meg, hogy a kasztenyajtó rezegett!

Hát ő úgy magyarázta, hogy az ura hazajárt. (Kászonalítíz)

A tej elvitele

83. Úgy magyarázta a felső szomszédnak az apóssa, hogy a másik feljebb szomszéd bément, valamit kért, s a tehénnek a tejit elvitte. Úgyhogy másnap egy csepp tejet se tudtak fejni. S akkor elévett egy subát, a házigazda, s megverte jól. S arról tudták meg, hogy ki vitte el a tejet, hogy másnap az odament, s kért valami gyógyszert, hogy úgy fáj a dereka. S így tudták meg, hogy ő vitte el a tejet. S akkor visszajött a tej. (Kászonalítíz)

84. Ha megbornyúzik a tehén, visznek mákot, behintik a jászolyba. S akkor azt mondják: csak akkor vidd el a tejet, ha

ezt a mákot megszámolod! Tették, hogy a boszorkány ne vigye el a tejet. Ezt itt is sokáig megcsinálták. (Kászonalítíz)

85. S akkor megint itt egy asszony beszélte, itt a harmadik házban lakott, hogy az ő férje mikor legény vót, elment olyan asszonyhoz, ahol kisbaba vót. S ez előtt azt mondtuk ki, kellett szabadulni: hat hétig a szülőanya nem szabadott az udvarrúl kimenjen. S ha az ki talált menni vagy bélépett véletlenül a szomszédba, az ostorval megverték. S az asszony a kisbaba mellett feküdt, s ez odament valamié, beszélgetett – elvitte a tejet. Hogy tej lett a férfinak a mellyibe! Hát ezt nem akartuk semmiképpen elhinni, hogy ez hogy létezik. De aszondta:

– Értsétek meg – édesanyjának mondta –, édesanyám, nézze meg, a mellyem nő, tejem van!

S aszondta:

– Hát te hol jártál?

Hát aszongya:

– Én oda jártam Ágneséknél.

No aszongya:

– Ej, mensz te vissza, mert ott a gyermeknek tej nincs!

S akkor mentek, s szeltek egy darab kenyeret, s a férfinak a tejet arra a kenyérre reafejték, reanyomkodták a tejet. S az asszony megette, s a tej visszajött. Nem akartuk hinni, de ő, a férfi aszondta:

– Értsétek meg, ez így vót, nem valaki mondta, én jártam meg!

Én nem hittem. De én es a második gyermekemmel megjártam. Nekem es elvitték a tejet. Vissza se hozták. Egy csepp tejem se vót. (Kászonalítíz)

A szépasszonyok csínytevésői

86. Mikor a szél forgott, sokszor mondták: na, a szépasszonyok mennek! Jőnek a szépasszonyok! S innet egy ódalról elvitte úgy, felkapta a szénát s elvitte. (Kászonalítíz)

87. Vagy a mezőn van az a forgósél. A rendet felvitte, úgy elvitte, Isten tudja, hova. Mondta a táti, Isten nyugtassa: „Na, a boszorkányok megérkeztek!” (Kászonalítíz)

88. Vótak úgy, mondjuk akkor az istállóba több állat vót, az állat megizzadt, megvizült. S akkor aszondták, azért vizült meg, mondták az öregek, a szépasszonyok járnak. (Kászonalítíz)

89. Azt mondja, a lónak a farkát úgy befönték a szépasszonyok éjjel, hogy a gazdája nem tudta kibontani. Én elhallgattam, az öregúr mondta nekem is, hogy miccsináltak, de én nem hittem. (Kászonalítíz)

90. Tették a kendert, az orsót a gerendába, hogy a szépasszonyok aval dógozzanak, mert ha nem, akkor a marhának a farkát befönják. (Kászonalítíz)

A csinálmány

91. Hát például most mesélte tennap este Bogárné, vártuk a teheneket. A Regátból valahogy a sógorasszonya valakit megcsináltatott, s rea mikor a negyven nap betölt, a pasas meg es hótt. Fiatalember, de meghótt. (Kászonalítíz)

Az ígérés

92. Tavasszal jó idő vót, s kicsaptuk. Emlékszem, mert gyermek vótam, akkor a külső szomszéd ment, átalment a pallón, ott egy kovács lakott, egy udvari kovács, azt is Balácsi hozta ki. Édesapámnak:

– Ej, koma, milyen szép diszn yaitok vannak! – aszongya.

– S hát – aszongya – milyenek, olyanok, elég jó, nincs baj.

Órája se vót, mind a kettő meg vót dögölve! Ez valóság, ezt tudom bizonyítani. (Kászonimpér)

Az újfalvai jóasszony

93. Vót ott túl Újfaluban ilyen jósló asszony. Apámnak is vót tehen elveszve. S Csíkba vót egy ilyen kártyavető, kártyát vett neki. Megmagyarázta, hogy vót. Elmentünk, s megkaptuk a tehenet. S egy hete vót már, hogy kerestük. Senki nem tudott róla semmit se. Az öregasszon megmondta:

– Ne búsuljatok, mert megvannak a tehenek!

S magyarázta, hogy hol vannak. S mi mentünk igényesen oda. S megkaptuk a teheneket. (Kászonfeltíz)

Spiritiszta

94. Azt, hogy az asztalt megmozgatták egyesek, nem tudom, tetszett-e hallani? Én es láttam, hogy az asztal mozog. Ott duruzsolt még valamit az a férfi, káromkodott, hívta elé azokat a szellemeket, az asztal mozgott. (Kászonimpér)

Kászoni elhárító rítusok

95. Akkor ha kicsi gyermek sárgaságba esett, nem orvoshoz mentek, hogy kezeljék, hanem házilag ment akkor a gyógykezelés, többnyire ilyen burjányosan, vagy mi. S akkor a sárgaság ellen a' vót, aszongya, hogy vittek egy nagy peracet, milyen a gyermek, keresztül tudott bújni, keresztülbújtatták a gyereket a perecen. S azt elvitték a falu végire, a kilencedik oszlop tetejire letették, hogy onnat osztán valaki elfogyassa, hát így a sárgaságból meggyógyul a gyerek. (Kászonaltíz)

96. Azt mondták, hogy húshagyó kedden mindenféle ételből vesznek, kenyérből s amit akkor nap esznek – mert húshagyó kedden sok minden finomat esznek, mert hát másnap hamvazó szerda a katolikusoknál, s akkor böjtölnek. S kivetik az ablakon, s azt mondják, hogy: „Halak, madarak, mindennek, kielégítlek!” Hogy ne egyék meg akkor nyáron a termést, semmit. Hogy húshagyó kedden ezt elintézik. (Kászonaltíz)

97. Az ollókat bekötötték karácsony napján, s újévig nem szabadott vágni az ollóval. Azért, hogy a farkas a bárányt ne vigye el. Hogy ha az ollót bekötik, a farkas száját kötik be, hogy ne tudja a száját kitátani. S így mondták, hogy a farkas szaladt neki a báránynak, s az álla nem ment, hogy nem tudta megfogni a bárányt. (Kászonaltíz)

Legendák

A csíksomlyói kegyhely legendái

A pünkösdi búcsú eredete

98. János Zsigmond ugye a református vallást be akarta hozni mindenüve, akkor a csíki székelység, a csíki falvak eszszegyültek oda a somlyai kegytemplomba, s János Zsigmond seregeit a Tolvajos-tetőn szerteverték. Nem engedték jöni ide János Zsigmondot. S hogy az asszonyokat, gyermekeket oda tömörítették bé a vártemplomba, ott voltak, míg a férfiak harcoltak. (Kászonaltíz)

99. Az pedig megint, hogy mikor János Zsigmond jött az embereivel, a katonáival, mert akarta, hogy mindenki álljon át a katolikus vallásról a református vallásra, hát jöttek, hogy most már Csíkot... A Szűzanyának köszönhetik s a sok gyermeknek. Az emberek oda voltak mind, s a Tolvajos-tetőre, amikor kiértek a János Zsigmond emberei, itt Csíksomlyón imádkoztak a gyermekek s az asszonyok, s ez a kucsma, a csepezs, a gyermekeknek is azt tettek fel, úgy állottak ki. S mikor János Zsigmond hada meglátta, azt mondta: a székelyek annyian vannak! S megtértek a Tolvajos-tetőről. S ez pünkösdi szombatján vót, s azóta van pün-

kösdi szombatján a búcsú, annak a tiszteletire, hogy a Szűzanya megmentette a katolikusokat a reformációtól. (Kászonaltíz)

A csíkiak hadicsele

100. Például minálunk itt Csíkban az asszonyoknak van olyan, mint egy sapka, olyan gyöngyös, úgy hívják, csepez. Na, amikor ez történt, hogy innen nyomult átál a török csapta vaj a tatárok, ott a Nagymezőn akartak átmenni, hogy Somlyót is találják; s ott vannak azok a falvak Szeredától kifelé. Micsináljanak: hát hogy a férfiak mind háborúba vótak, nagyon kevés vót, nekiálltak s karókat csináltak, s a gabona érett, így, mint most, magos, a karókra raktak csepezeket, s még egy ruhát, sokat-sokat-sokat abba a gabonás területbe. S mikor meglátták eztet, a törökök vótak-e vaj a tatárok, mindegy, elég az, hogy úgy megjíjedtek, hogy megfutamodtak s elmenekültek. S azóta lett a csepez csepez. (Kászonimpér)

Mária szobrát nem tudják elvinni

101. Hát annak az a legendája, hogy mikor a törökök bejöttek, így mondták, hogy nem bírták elvinni onnat. Abból a kólostorból. (Kászonjakabfalva)

102. Valamikor, most is megvan, ez biztos, az arcképin, mert én is dógoztam itt annál a templomnál, itt most is látszik, szóval mikor a tatárok – a legenda szerint, mert ezt nem tudja senki, ténleg, mert akkor még Alcsíkon víz folyt –, no, a tatárok vótak, ki akarták a szobrot vetni, hezzáverték, minden, de nem szakadt össze. Kivetni nem tudták. (Kászonjakabfalva)

103. Valami törökök el akarták vinni. S úgy megnehezített, hogy nem bírták mozdítani. S a kardot felhúzta, hogy elvágja. A török vezér. S maga magát vágta el, nem a csodatevő szobrot. Osztán az erdő közt megkapták, s onnat két ember bévitte osztán a somlyói templomba. (Kászonfeltíz)

104. Hát legendát csak annyit hallottam, hogy mikor a tatárjárás vót, el akarták vinni, és nem tudták elvinni. Annyira nehéz lett, hogy nem bírták a szekérral elvinni. Így aztán visszamaradt. Megharagudott a parancsnok, hogy nem tudták szekérral elvinni, s a kardjával Mária orcájára vágott. S még mindig látszik. (Kászonújfalu)

105. Csodatevő szobor. Arról a legenda mondja, de nem a legenda, mert ez igaz történet. A tatárok amikor jöttek, s parancsot kaptak a katonák a tiszttól, hogy vigyék, törjék össze. Megfogták: kettő nem bírta, négy nem bírta, tíz nem bírta, huszan mentek neki. Csoda lett, hogy nem bírták megmozdítani. Akkor a katona megszurta. Semmiféle festék be nem fogta azt a szúrást a Szűzanyán. Csak csoda. (Kászonaltíz)

A könnyező kegyszobor

106. Hát úgy mondják, hogy örökké könnyezik. Osztán hogy mi az igaz? (Kászonjakabfalva)

Mária szobra verejtékezik

107. Ez a szobor állítólag izzad örökké. S így törülük le a Mária szobrát. (Kászonimpér)

108. Somlyón láttam én es, legtöbb törüli, még a zsebken-dőjt is. A szobor állandóan izzad. Én nem tudom, hogy miért. (Kászonimpér)

Csodás gyógyulások

109. Az öregek mind mondták, hogy ott a Szűzanyánál már sokan meggyógyultak. Hogy valami kászoni, vót egy idevaló vak

ember is, aki ott kapta vissza a szemevilágát. Somlyón megtörténtek ezek. (Kászonfeltíz)

110. Itt egészségügyi személy jelenleg is, nagy Sándorné. Julcsának mondják. Ő váltig azt mondja, hogy ott gyógyult. A melle fáj, daganat vót neki. Az orvosok sem mertek hozzászólni, s ugye ez a mellrák kényes dolog. No és ő vót a kórházba, de osztán elment oda búcsúra, s a templomban – a saját szájával mondta – egy nagy nyíllalást érzett, bent a templomban, s a melliben. S attól a pillanattól fogva megszűnt. A daganat is megszűnt s a fájdalom is megszűnt. Ő mondta. (Kászonújfalú)

111. Most körülbelül négy éve, hogy oda Csíkszeredába jártak essze imádkozni, de mind ilyen betegek. Férjeik gondozták. S itt is megalakult egy ilyen imaközösség, hogy imádkozunk, mert hát érdemes. S akkor jött, s aszongya:

– Képzeld el, Erzsi néni, Zsuzsika meggyógyult!

S ahogy elmondta, a férje vitte le a negyedik emeletről toló-kocsiban, hozta le, vitte fel, csak úgy. S egy napon, körülbelül most négy éve levitte, s a hagymát nézte, s azt mondja: úgy jött neki, hogy menni kéne, hogy kiszedje. Megpróbálta, s hát ki tudott kelni a toló-kocsiból. Férje mikor jött, hát szinte kétségbeesett. S azt a toló-kocsit oszt odaadták annak a testvérinek, aki ezt mondta. S oszt nagyon sokat imádkoznak, hogy hát ha ez is meggyógyul. S osztán nagyon kíváncsi vótam, mert tetszik tudni, mondnak, hogy így van s úgy van, s e' van s a' van... A csíksomlyói templomban imádkozott a Szűzanyához, s egy nyíllalást érezett, s mind hogy no, meg kell, meg kell próbálni, hogy tudok-e menni. S most tud menni. Én azt a nőt látam háromszor. Úgyhogy csoda. Csoda. Gyógyít a csíksomlyói Szűzanya. (Kászonaltíz)

Csoda Medzsugorjében

112. 2000. október 26-án vótam Medzsugorjében. Én nem vótam ki, mert hát öreg vagyok, s mentünk arra a nagy hegyre nappal egyszer. S hát jőnek a többiek, mert vótunk vagy negyvenen. De idős asszony tán három-négy vót. Fialalok vótak. S azt mondták, hogy reggel 8-ra kell mennünk a templomba, mert a magyaroknak akkor mondanak misét, mert minden nemzetnek akkor mondanak misét. S 4-kor reggel kelnek, hogy a hegyre menjenek ki, járják meg addig. S a setébe egy fekete kutya mindig ment előttük, hogy hol kell menni. S akkor, mikor a mi-

se megvót, akkor mentünk a másik hegyre. Oda mentünk mi is. Az út ágazott erre es, arra es, kiájtottunk – elől mentünk:

– Most merre kell térni?

S azt mondja az egyik:

– Menjete a kutya után!

A kutya tudta, merre. (Kászonaltíz)

Egy kegyes álom

113. Isten nyugtassa, édesanya mesélte. Ugye Annát te ismerted, édesanyáék növelték, az anyja testvér vót édesapával. S akkor maradt egy másfél éves leányka, meghalt. Az apja meghalt, s akkor az anyja es súlyos beteg lett. Ezelőtt nem vót ekkora a doktori tudomány, tüdőbajt kapott. S aszongya édesanya, mert ő gondozta, hazaköltözött vót oda hezzik, no, ahonnan férjhez ment. S aszongya, egyszer kiájtsa apu, hogy menjen fel. Úgy mondta, Menyecske Anna, neki, súlyos beteg vót. S no, felmenyen, s aszongya Menyecske Anna:

– Én – aszongya – láttam, Szűz Mária megjelent s azt kérdezte tőlem: „Neked, asszony, meg kell halj. Melyik napot választod?” – de vót szombat. „Szombat napot vagy az Isten napját, vasárnap?” – S aszongya: – Én azt mondtam, ha már meg kell halni, akkor legyen vasárnap.

S örökké mesélte édesanya: pontosan vasárnap délre, mikor harangoztak, meghótt. Álmodta a beteg, s ezt mesélte neki. S ezt örökké mesélte édesanya. (Kászonjakabfalva)

Apokrifek

114. Szent Péterrel mentek s szilvát vettek. Szilvát ettek, s ettek belőle, s otthagyták a többi. Az Úrjézus felvette s vitte magával. S Szent Péter megszomjazott. Mindig egy szemet levetett az Úrjézus. S Péter ment, s vette fel. S addig, amíg osztán elfogyott. S aszongya:

– Nem jobb lett volna akkor magaddal hozd? Mert ha én nem hoztam volna el, akkor te most mit szedegetnél fel?

(Kászonaltíz)

115. S akkor megint még azt es, hogy Szent Péternek azt mondta az Úrjézus:

– Hatalmat adok neked, kérjél valamit, s az meglesz.

S azt mondta, hogy:

– Légy!

S annyit mondják: Szent Péter kár vót legyen kérjen. Hogy mennyi légy van. (Kászonaltíz)

Adatközlők (2002)

Balázs Ádám (Kászonaltíz, 1938): 22, 24, 25, 27, 34, 35, 56, 64, 65, 68, 78, 79.

Balázs Béla Peszkula (Kászonjakabfalva, 1939): 1, 7, 8, 23, 55, 58, 90, 102.

Balázs Erzsébet (Kászonaltíz, 1927): 18, 20, 44, 47, 51, 52, 53, 54, 80, 82, 83, 84, 85, 96, 97, 99, 105, 111, 112, 114, 115.

Bece József (Kászonfeltíz, 1958): 62, 77.

Bece Lukács Kővári (Kászonfeltíz, 1915): 103.

Bece Sándor (Kászonfeltíz, 1909): 28, 36, 45, 109.

Bokor József (Kászonimpér, 1925): 13, 14, 63, 70, 88, 92, 94.

Boldizsár Tamás (Kászonimpér, 1914): 11, 16, 17, 26, 48, 59, 107.

Csobot Irén, Bece Lukácsné (Kászonfeltíz, 1930 Kászonújfalú): 86.

Márton Rozália (Kászonimpér, 1927): 2, 108.

Máté Imre Jeges (Kászonfeltíz, 1914): 46, 74, 93.

Máté Lajos Málnási (Kászonfeltíz, 1909): 57, 60, 66.

Máté Mária Tükör, Péterfi Ferencné (Kászonjakabfalva, 1939 Kászonfeltíz): 30, 32, 42, 50, 61, 67, 81, 87, 91, 106, 113.

Nagy Lajos (Kászonújfalú, 1920): 10, 33, 43, 69, 73, 75, 104, 110.

Pál Imre (Kászonaltíz, 1925): 4, 5, 6, 12, 15, 19, 21, 31, 37, 72, 76, 89, 95, 98.

Veres Julianna (Kászonjakabfalva, 1919): 41, 49, 71, 101.

Vizi Antal (Kászonimpér, 1939): 100.

Irodalom

- ADORJÁNI Rudolf Károly
1997 Történeti mondák Désfalváról, *Honismeret*, 6, 21–25.
- BÁRTH János
2000 *A vigasztaló Napbaöltözött Asszony*, Szegedi Tudományegyetem, Szeged.
- BENEDEK Elek
1894–1896 *Magyar mese és mondavilág*, I–V, Budapest.
1926 *Erdélyi népmondák*, Kolozsvár.
- BIHARI Anna
1980 Magyar hiedelemmonda katalógus, *Előmunkálatok a Magyarság Néprajzához*, 6, MTA Néprajzi Kutatócsoportja, Budapest.
- BOROS Fortunát, P.
1994 *Csiksomlyó, a kegyhely*, Pallas-Akadémia, Csíkszereda.
- BOSNYÁK Sándor
1977 A bukovinai magyarok hitvilága, I, (Világkép, mitikus alakok, jeles napok, álmofejtés.) *Folklór Archivum*, 6, MTA Néprajzi Kutatócsoportja, Budapest.
1980 A moldvai magyarok hitvilága, *Folklór Archivum*, 12, MTA Néprajzi Kutatócsoportja, Budapest.
1982 A gyimesvölgyi magyarok hitvilága, *Folklór Archivum*, 14, 68–157, MTA Néprajzi Kutatócsoportja, Budapest.
1984 A bukovinai magyarok hitvilága, II, (Orvoslás, a születéstől a halálig, történelmi emlékek.) *Folklór Archivum*, 16, MTA Néprajzi Kutatócsoportja, Budapest.
- CSÖGÖR Enikő
1998 *Tordatúr hiedelemvilága*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- FARAGÓ József – FÁBIÁN Imre (közéteszi)
1995 *Bihari népmondák*, Literátor Könyvkiadó, Nagyvárad.
- HINTS Miklós
2000 Kászon jelenkori és történeti család- és helynevei, Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkuató Munkaközössége, *Magyar Névtani Dolgozatok*, 169, Budapest.
- IMREH István – PATAKI Ferenc
1992 *Kászonszéki krónika 1650–1750*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- IOCHOM István
2007 *Pusztai, Jeges, Dézsi. Dokumentumriport a kézdiszéki betyárokról*, Profiton Kft., Kézdivásárhely.
- KESZEG Vilmos
1999 *Mezőségi hiedelmek*, Mentor Kiadó, Marosvásárhely.
- KOVÁCS György
1959 *Ozsdola leánya*, Editura Tineretului, București.
- KÓVÁRY László
1857 *Száz történelmi rege*, Kolozsvár.
- LANDGRAF Ildikó (szerk.)
1998 *„Beszéli a világ, hogy mi magyarok...” Magyar történeti mondák*, Magyar Néprajzi Társaság, Budapest.
- MAGYAR Zoltán
1998a *Báthori Endre alakja az erdélyi néphagyományban*, Stúdium Kiadó, Kolozsvár.
1998b Szent László alakja a gyimesi csángó szóhagyományban, in: Pozsony Ferenc (szerk.): *A Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve* 6, Kolozsvár, 190–218.
2003 A csángók mondavilága. Gyimesi csángó népmondák, *Magyar Népköltészet Tára*, III, Balassi Kiadó, Budapest.
2004 Kalotaszegi népmondák, *Magyar Népköltészet Tára*, V, Balassi Kiadó, Budapest.
2005 *Népmondák a Kis-Küküllő mentén*, Mentor Kiadó, Marosvásárhely.
2007a A Szilágyság mondahagyománya, *Magyar Népköltészet Tára*, VII, Balassi Kiadó, Budapest.
2007b *Népmondák a Bekecsalján*, Mentor Kiadó, Marosvásárhely.
2008 Népmondák Erdély szívében. Alsó-Fehér megye mondahagyománya, *Magyar Népköltészet Tára*, VIII, Balassi Kiadó, Budapest.
- MÜLLER, Friedrich
1885 *Siebenbürgische Sagen*, Wien–Hermannstadt.
- ORBÁN Balázs
1868–1873 *A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népismei szempontból*, I–VI, Pest/Budapest.
- PESTY Frigyes
1864 Pesty Frigyes kéziratos helynévtára 1864-ből. Kászonszék, *Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára*, Fol. Hung. 1114.
- POZSONY Ferenc
1990 Gyertyános – egy Gyimesből kirajzott település, *Honismeret*, 5–6, 100–102.
- SALAMON Anikó
1987 *Gyimesi csángó mondák, ráolvasások, imák*, Gondolat Kiadó, Budapest.
- SEBESTYÉN József
1935 A nagykászoni templom, *Székely Újság*, IX, 8.

SERES András

1984 *Barcasági magyar népköltészet és népszokások*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

SZABÓ Géza

1978 *Az igazság tölgyfája*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

ZSIDÓ Ferenc

2000 *Történetiség, sorsok, hiedelmek a Felső-Nyikó mentén*, Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely.

ZSIGMOND Győző

1995 A népi történelemszemléletről. Felsőboldogfalvi történeti néphagyomány ma és Orbán Balázs idejében, *Néprajz és Nyelvtudomány*, XXXVI, 85–102.

Legende populare din Cașin

(Rezumat)

Cele mai importante culegeri de legende populare din Secuime au fost publicate în secolul al XIX-lea. Această întârziere de mai bine de un secol este aproape imposibil de recuperat, pentru că între timp tradiția legendelor populare s-a restrâns semnificativ. Autorul a încercat să le adune pe cele existente în prezent în Cașin (jud. Harghita). Corpul de texte ce conține 115 legende populare oferă posibilitatea atât de a le grupa, cât și de a scoate în evidență particularitățile lor locale. Conform concluziilor autorului cele trei piloane ale legendelor populare din Cașin sunt cele istorice, haiducești și religioase. Acest studiu arată și rolul mass-mediei în răspândirea anumitor tipuri de legende.

Popular legends from Kászon

(Abstract)

The most important Székely folklore legend collections had been published in the 19th century. It is almost impossible to make up for the lost past century because in the meantime the tradition of popular legends has faded away. The author tries to gather the extant legends in Kászon (Cașin, Harghita county). The body text made up of 115 legends offers the possibility to group them, but also to emphasize their local characteristics. According to the author's conclusions the legends from Kászon have three pillars: historical, outlaw-stories and religious narratives. The paper also highlights the role of mass-media in the spreading of some types of popular legends.